

A helyi demokrácia helyzete Székesfehérváron

Helyi Demokrácia Audit

1. jelentés

Az középiskolás korú népesség demokráciaismerete és politikai attitűdjeik

*Az „Iskola és társadalom” kutatás székesfehérvári eredményeinek
másodelemzése*

**Készült a „Helyi demokrácia erősítése Székesfehérváron” című Phare
program keretében (Phare 2003/004-02-02-0039)**

2005. november

Készítette: Mahler Balázs

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet

H-8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.

Tel: (22) 502-276, Fax: (22) 379-622

projekt@echosurvey.hu, www.echosurvey.hu

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Innovációs Műhellyel vagy a Civil Szervezetek Fejér Megyei Szövetségével mint programgazdával.

A tanulmány kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet

8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.

Tel: +36 (22) 502-276

Fax: +36 (22) 379-622

www.echosurvey.hu

info@echosurvey.hu

Háttér

Az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Kht. az Echo Innovációs Műhely „Helyi Demokrácia Audit” programjának keretén belül rendszeres társadalomtudományi kutatással vizsgálja a székesfehérvári helyi demokrácia helyzetét. A helyi demokratikus deficit alakulásán túl vizsgáljuk a lakosok önkormányzattal, az önkormányzati munkával, döntésekkel való elégedettségét is. A kutatás megbízója az Echo Network tagjaként működő Echo Innovációs Műhely közhasznú egyesület.

1. A kutatásról és a mintavételről

Az alábbi elemzés az „Iskola és társadalom” című 2005-ös középiskolai kutatás adatbázisának felhasználásával készült. A kutatást az ELTE Szociológiai tanszéke koordinálásával az ELTE, a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Kurt Lewin Alapítvány és az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet készítette. A kutatás során a 9. és 11. évfolyamból vettünk mintát.

A mintavétel logikája az volt, hogy az iskolákat a három képzési típus (gimnázium, szakközépiskola, szakiskola) alapján külön-külön vettük figyelembe, azaz egy iskola több típusnál is szerepelhetett. Kialakítottuk a megyeszékhely-vidék csoportokra az így kialakított három csoport (gimnázium, szakközépiskola, szakiskola) megoszlását. Ennek a megoszlásnak megfelelően a megyénkénti 24 iskolát arányosan osztottuk el a képzési típusok (gimnázium, szakközépiskola, szakiskola) és az iskolaszékhely (megyeszékhely, vidék) csoportokon belül. A konkrét iskola kijelölésénél a jó-gyenge szempontot is figyelembe vettük: a rangsorolás alapján a megye iskoláit megyeszékhely- vidék csoportokon belül gimnázium – szakközépiskola – szakiskola alcsoportokra bontottuk. A konkrét kiválasztásnál a rendelkezésre álló rangsort elfelezve, a megfelelő iskolát annak megfelelően választottuk ki, hogy a rangsor első (jó iskola) vagy második felében (gyenge iskola) található.

Az osztályok kiválasztásához a fentiekben alapján összeállított iskola lista (1.-24. sorszámmal, gimnázium – szakközépiskola – szakiskola csoportosítással) első iskolájában a két évfolyamról (9. és 11. évfolyam) az első (valószínű az A jelű) osztályokat, a második iskolában a második (a B jelű) osztályokat, a harmadikban a harmadik (a C jelű) osztályokat választjuk ki és így tovább. Abban a soron következő iskolában, ahol már nincs az előző iskolánál kiválasztott jelű osztályok „utáni” osztály (például az ötödik iskolában – hasonlóan a negyedik iskolához – szintén négy (A,B,C,D) osztály van) az osztály

kiválasztást újra az A-val kezdtük). Így alakítottuk ki azt az osztályszintű mintát, amely lekérdezésre került. Az elkészült adatbázisból ezután leválogattuk a székesfehérvári rekordokat (n=677),

Az empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük. Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négy illetve ötfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százas értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát lehetett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

Az elemzés során a gyakrabban használt egyváltozós elemzési technikák (gyakoriság, átlagok stb.) mellett a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására ún. többváltozós matematikai-statisztikai módszereket is használtunk. A leggyakoribb többváltozós elemzési formák a következők:

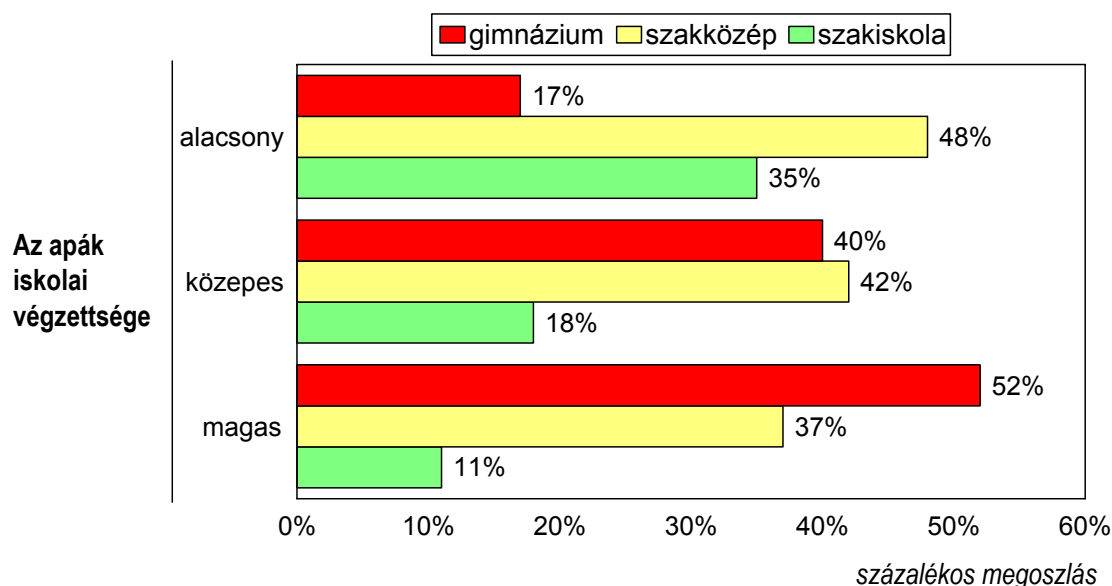
- * A korrelációs elemzés azt mutatja meg, hogy az egyes változók megítélése mennyiben hasonló. Ha van köztük hasonlóság (vagyis pozitív korreláció), akkor ezt egy korrelációs együttható fejezik ki, melynek értéke -1 és +1 között lehet. Minél magasabb ez az érték, annál nagyobb a hasonlóság a megítélésben. A megítélési hasonlóságot korrelációs mátrixon ábrázoljuk.
- * A faktoranalízis arra szolgál, hogy sok változóból (például egy hosszú kérdéssorból) kevesebb, jobban kezelhető egységeket kapjunk. Az eljárás alapja itt is az egyes változók megítélésének hasonlósága, de itt változó-csoportokat, megítélési mintázatokat kapunk végeredményül. Az egyes csoportokba tartozó itemekhez faktorsúlyokat rendel a számítógép (-1 és 1 között), amelyek azt fejezik ki, hogy az adott item, változó vagy állítás mennyire befolyásolja az adott faktor összképét. Minél inkább távol van a nullától ez a szám, annál jelentősebb az adott item befolyása az adott faktorra, (ha negatív ez a szám, akkor az adott item éppen ellenkező előjellel befolyásolja a faktort, mint pozitív faktorsúlyú társai).
- * A klaszteranalízis nem a változókból, hanem a válaszadókból képez csoportokat (klasztereket), aszerint, hogy egyes kérdéseket, kérdéssorokat mennyire hasonlóan ítélték meg. Ezzel lehetővé válik, hogy egy-egy témakör (akár viszonylag sok kérdéssel) megítélése szerint csoportosítsuk a válaszadókat, és a csoportokat utána elemezzük akár társadalmi-demográfiai összetételük, akár más kérdésekre adott válaszaik alapján.

2. Szocio-kulturális háttér

A politikai érdeklődés és a demokratikus ismeretek, az általános tudás megszerzésének nagyon fontos eleme a szocializációs folyamat, az a szocio-kulturális háttér, amelyben a középiskolás fiatalok felnőnek, és megtanulják a társas együttélés írott szabályait és íratlan normáit. Éppen ezért a további elemzések alapjául elengedhetetlen néhány olyan demográfiai és szociológiai háttérmutató, amelyek hatással vannak a fiatalok gondolkodására, befolyásolják a politikához kapcsolódó attitűdjeiket és érzéseiket.

A mintába került fiatalok kicsit több mint fele kilencedikes (52 százalék), 48 százalékuk pedig tizenegyedik osztályba jár. Nemi megoszlásukat tekintve valamivel többen vannak a lányok (54 százalék), mint a fiúk (46 százalék). A megkérdezettek 71 százalékának szülei együtt élnek, 23 százalékuk elvált. A magyarországi alacsony társadalmi mobilitás egyik jellemző példája a szülők és a gyermekek iskolai végzettségi szintjének szoros együtt járása, jelen esetben sincs ez másképp, ugyanis az apák iskolai végzettségét a gyermekekével összehasonlítva azt mondhatjuk, hogy minél magasabb a szülő végzettsége, gyermeke annál jobb, magasabb szintű iskolában fog végezni, illetve folytatja tanulmányait.

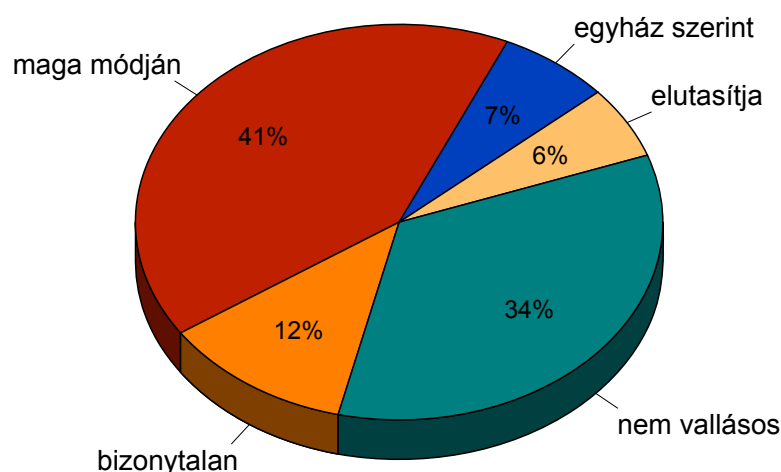
Jelenlegi iskolatípus az apák iskolai végzettsége dimenziójában

Érdekesen alakult a rendszerváltás óta a vallásosság kérdése a fiataloknál, ugyanis évről évre tapasztalható az a tendencia, hogy az istenfélő gondolkodás, vagy legalábbis annak valamilyen fajtája

fokozatosan teret nyer az ifjúság körében. Itt nem elsősorban a klasszikus, mindennapi vallásgyakorlatokkal egybekötött, valamilyen egyház szerinti vallásosságra kell gondolni, ugyanis ők jelen mintának is csupán a 7 százalékát adják, sokkal inkább a „maga módján” vallásos fiatalok lesznek egyre többen és többen. Az ő esetükben nagyon nehéz meghatározni magának a vallásosságnak a definícióját, hiszen sok esetben még ők sincsenek tisztában vele. Inkább nevezhetjük ezt a kamaszok körében egyfajta divatos menekülési útnak, semmint komoly hagyományokkal bírót, a neveltetés során beléjük ivódott vallási jellegű rituálék összességének. Bizonytalanak tartja magát a megkérdezettek egytizede, egyharmaduk pedig nem vallásos. Egy kis csoport azonban (6 százalék) abszolút mértékben vallásellenes, és elutasítja azt, jóllehet az ilyen kategorikus kijelentések szokatlanok tűnnek a nyitott és érdeklődő kamaszok körében.

Vallásosság a fiatalok körében

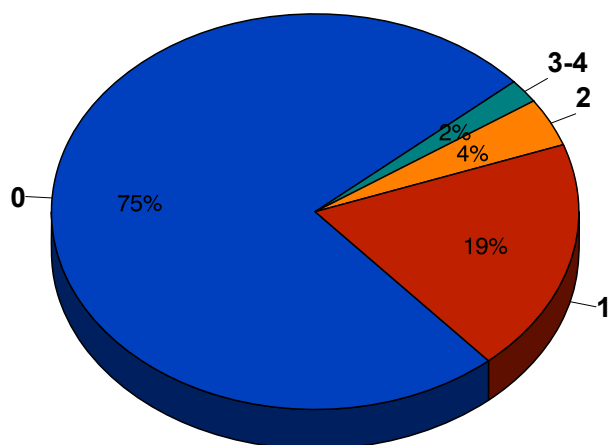

százalékos megoszlás

Az anyagi helyzet vizsgálatára a hagyományos jövedelem decilis becslésen túl létrehoztunk két indexet, amelyek jól mutatják, hogy az adott család, illetve maga a fiatal milyen élethelyzettel, anyagi problémákkal kénytelen szembenézni mindennapjai során. Az első ilyen index az anyagi problémák indexe azt mutatja, hogy a családnak az elmúlt egy évben hány súlyos anyagi problémával kellett szembenéznie, mint pl. nem jutott elég pénz ennivalóra, a számlák befizetésére, esetleg lakbérre, vagy hónap végére elfogyott a havi kereset. Ennél az indexnél értelemszerűen az alacsony érték a kedvező, tehát megvizsgálva az eredményeket azt állapítottuk meg, hogy a fiatalok önbevallása alapján 75 százalékuk nem szembesült ilyen problémával, azonban egynegyedüknél legalább egyszer felmerült már a megkérdezést megelőző 12 hónapban.

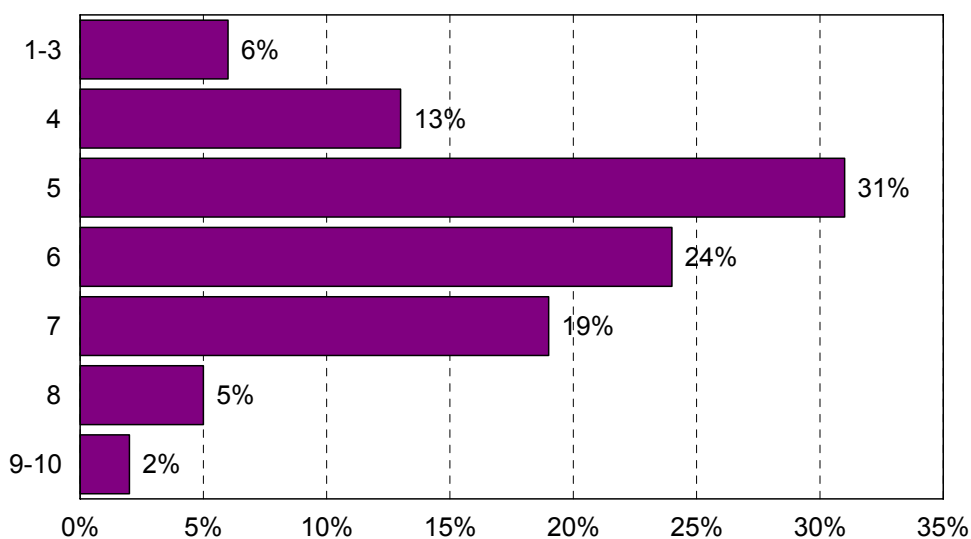
A becslést, tehát a fiatalok önbevallása alapján mért jövedelem decilisek alapján elmondható, hogy a többség saját magát valahova a lista közepére helyezte, ezt erősíti meg a jövedelmi decilis átlaga, amely 5,6 pont. A megkérdezettek 6 százaléka saját magát és családját az alsó harmadba sorolta, 13 százalékuk a 4. lépcsőfokot jelölte meg, míg a 8. lépcsőfokra és az fölé csak a teljes minta 7 százaléka helyezte el magát.

Anyagi problémák a fiataloknál (index)

százalékos megoszlás

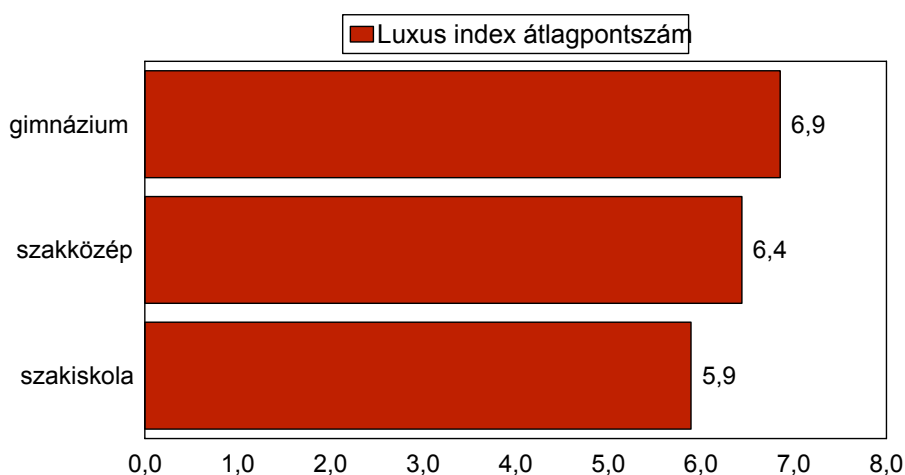
Jövedelmi decilisek

százalékos megoszlás önbevallás alapján

A harmadik szociális háttérindex a család tulajdonában lévő, a luxus életvitel és életminőség mutatójaként is működő technikai eszközök számát mutatja. Ilyenek pl. az autó, a digitális fényképezőgép, a DVD lejátszó, internet hozzáférés, robogó, számítógép, telek vagy nyaraló, stb. Összesen 11 ilyen eszközt, tulajdonságot különítettünk el, az adatok értelmezése tehát úgy működik, hogy a magasabb index pontszám a nagyobb luxust hivatott jelezni.

Az iskolatípus a luxus index dimenziójában

Szocio-kulturális indexek korrelációs táblázata

Szocio-kulturális indexek		Luxus Index
Az apa iskolai végzettsége	Pearson Korreláció	,293**
	Szignifikancia érték	,000
Anyagi probléma index	Pearson Korreláció	-,306**
	Szignifikancia érték	,000
A család könyveinek a száma	Pearson Korreláció	,104*
	Szignifikancia érték	,007

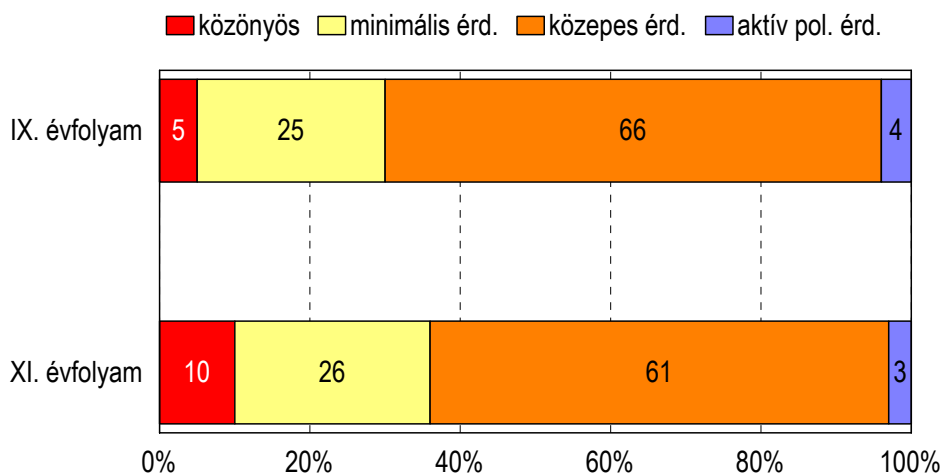
A demográfiai és kulturális indexek együttes elemzése során kiindulópontunk az volt, hogy a szocio-kulturális háttér értelmezése nélkül a fiatalok demokráciával kapcsolatos gondolatait, ismereteit vizsgálni nem lehet, hiszen ezek a változók hatással vannak a szocializációs folyamatra, és adott esetben ezek a hatások az élethosszig tartó tudati értékelési mechanizmusok folyamatában szerves és fontos szerepet játszanak. Utolsó lépésként azonban szólni kell még arról, hogy ezek az indexek egymással is szoros korrelációban állnak, tehát hatásuk sem lehet csupán elszigetelt. A korrelációs táblázatból jól látszik, hogy a szülők (jelen esetben az apa) iskolai végzettsége hatással van a luxus indexre, tehát a család elsődleges életminőségére, az anyagi javak mennyiségére. Harmadik elemként a kulturális dimenziót emeltük be az elemzésbe, amely szintén szignifikáns kapcsolatot mutat az

életminőséggel, és bár a táblázatban nem jelöltük, de az iskolai végzettséggel is. A három elem közti szignifikáns kapcsolat azt mutatja, hogy hatásuk az egyes vizsgált dimenziókra együttes, így alkotnak sajátos szocio-kulturális hátteret a vizsgált populációban.

A politika érdeklődés mérésére két indexet alkottunk, az egyik a televízióban futó különböző híri-, illetve közéleti- és politikai műsorok nézettségének intenzitását mutatja. A transzformációs eljárás során a fiatalok által gyakran nézett tv műsorokat összeszámoltuk, egy olyan indexet alkotva, amely 0-18-ig terjed, 0 jelenti azt, hogy az adott fiatal egy ilyen műsort sem néz (vagy legalábbis nem gyakran), míg a 18 azt, hogy az általunk felsorolt összes műsort rendszeresen nézi. Ezt az indexet bekezelgortzáltuk három változóba, megkülönböztettünk: (1) *közönyös* – egy ilyen jellegű műsort sem néz; (2) *minimális érdeklődést* tanúsító – 1-3 ilyen jellegű műsort néz gyakran; (3) *közepes érdeklődést* tanúsító – 4-8 műsort néz rendszeresen; és (3) *aktív politikai érdeklődésű* fiatalokat – 8-nál több ilyen jellegű műsort követnek rendszeresen figyelemmel.

A középiskolás fiatalok három százaléka nevezhető politikailag aktívna, 63 százaléka közepes, 26 százaléka minimális érdeklődést tanúsított a kérdéseskor, 8 százaléka viszont egyáltalán nem érdeklő az aktuális politikai helyzet.

Politikai érdeklődés a vizsgált évfolyamok mentén

százalékos megoszlás

Hasonló elv alapján készítettük el a családon belül, a családi beszélgetésekben megjelenő általános politikai, demokrácia érdeklődés indexét. Megkérdeztük a fiatalokat arról, hogy milyen témákban kérik ki az ő véleményüket is, milyen témák megbeszélésében vesznek részt aktívan a családi beszélgetések során. Kiválogattuk a politikai, demokráciai berendezkedéssel kapcsolatos

itemeket¹, és ezekből alkottunk egy olyan indexet, amely azt mutatja, mennyire tevőlegesen vonja be a család a beszélgetésekbe a középiskolás gyermeküket.

Az eredmények azt mutatják, hogy minden ötödik fiatal (18 százalék) nem vesz részt a családon belüli politikai beszélgetésekben, 1-2 témában egynegyedüknek kéri ki a véleményét, 3-4 témában pedig minden ötödik fiatalnak. Azok a családok, amelyek szinte minden politikai témájú beszélgetésbe bevonják gyermeküket a vizsgált minta 13 százalékát alkotják. Bár az általános politikai érdeklődéssel nem áll kapcsolatban ez az index, azonban több háttérváltozóval összevetve fontos következtetéseket lehet levonni. A vizsgált populáció egy rétege, elsősorban az alacsonyan képzett családok gyermekei, a szakmunkás tanulók, és azok a fiatalok, melyek nincsenek ösztönözve arra, hogy az iskola által átadott általános ismereteken túl is fejlesszék, képezzék magukat, politikai szocializációs deficittel kell, hogy megbirkózzanak, ugyanis a családi háttérük nincs segítségükre ebben.

Politikai szocializációs index a háttérváltozók függvényében

Háttérváltozók		Politikai Szocializációs index
Az apa iskolai végzettsége	alacsony	3,0190
	közepes	3,7086
	magas	3,7348
Iskola típus	gimnázium	4,2222
	szakközép	3,2343
	szakiskola	2,6306
Vallásosság	vallásos	3,6562
	bizonytalan	2,3902
	nem vallásos	3,4291
Iskolán kívüli elfoglaltság	van	3,8420
	nincs	2,9226
Átlag		3,4357

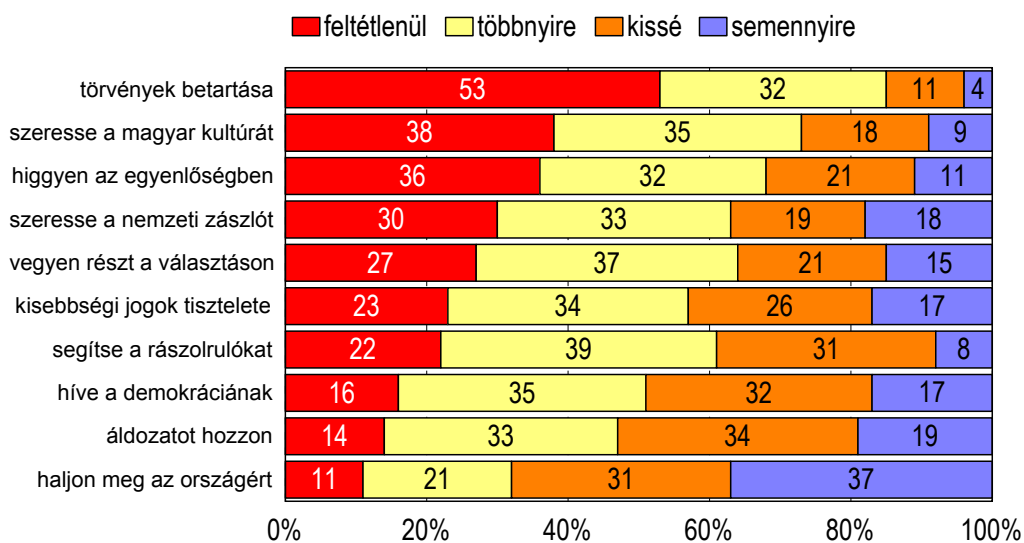
¹ Az elemzésbe beemelt itemek: a hatóság működése; adózás; belpolitikai élet; etnikai kisebbségek; ideológiai-világnézeti kérdések; külpolitikai események; magyarság; politikai pártok; politikusok.

2. Demokrácia attitűdök

Az alapos demokrácia-, jog-, és politikai ismeretek a középiskolás fiatalok részéről ma Magyarországon nem tekinthetők még elvárásnak, azonban ha csak abba gondolunk bele, hogy 18 éves kortól ezek a fiatalok már a képviselői demokrácia meghatározó alappilléreivé válnak, akkor már nem elhanyagolható, hogy mennyire látnak bele ebbe a rendszerbe, mennyire érdekli őket, és milyen információkkal rendelkeznek saját lehetőségeikről.

Egy ország lakosától elvárható, hogy állampolgári jogaival és kötelezettségeivel tisztában legyen. Nem lehetnek illúzióink, sajnos a felnőtt lakosság döntő többsége sem rendelkezik a megfelelő ismeretekkel ezen a téren, éppen ezért a fiatalok vizsgálata során sem várhatunk jelentős eltéréseket. Az ilyen irányú kérdések felhasználhatók arra is, hogy információkat szerezzünk a társadalom által elfogadott és a fiatalokba a társas szocializáció során nevelt normákról is. Egy magyar állampolgártól a fiataloktól leginkább elvárt cselekedetek a törvények betartása, a magyar kultúra szeretete, az egyenlőségben való hit, a nemzeti zászló szeretete. A legkevésbé elvárt, hogy az állampolgár haljon meg az országért, hozzon áldozatot érte, vagy legyen híve a demokráciának.

Mennyire várható el egy magyar állampolgártól?

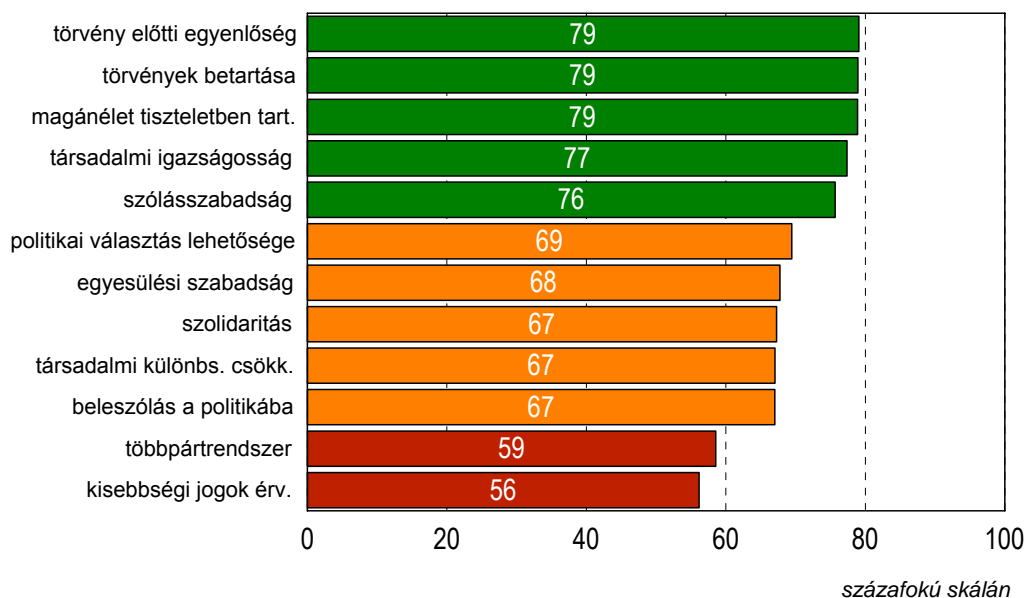
százalékos megoszlás

Mindössze a fehérvári középiskolások fele szerint várható el egy magyar állampolgártól, hogy *feltétlenül* tartsa be az ország hatályban lévő törvényeit, míg 32 százalékuk szerint *többnyire* kell a törvényekhez igazodni. Ez az eredmény, ha másra nem is, arra mindenképpen hasznos, hogy megtudjuk, milyen mértékben jelenik meg az „antidemokratikus” gondolkodás a fiatalok körében, azaz milyen mintákat szocializálnak életük során. 15 százalék azoknak az aránya ugyanis, akik ezt, tehát a

törvények betartását kissé, vagy semennyire sem tartják elvárhatónak. Mindemellett a fiatalok fontosnak érzik a magyar kultúra szeretetét, és többségük (73 százalék) ezt el is várja az állampolgároktól, ennek ellenére a kisebbségek jogainak tiszteletét már csak alig több mint a megkérdezettek fele (57 százalék) tartja szükségesnek.

A fiatalok demokrácia-felfogásában, azaz hogy különböző gondolatok milyen mértékben tartoznak bele saját demokrácia-értelmezésükbe, az első helyeken a törvény előtti egyenlőség, a törvények tiszteletben tartása és a magánélet tiszteletben tartása áll. Nem sokkal kevesebb pontszámot kapott a társadalmi igazságosság és a szólásszabadság. A százfokú skálára kivetített értékek érdekessége az, hogy a 70-80 pont közötti tartományban lévő itemek is már valamilyen mértékű megosztottságot, véleménykülönbséget takarnak, azaz a válaszadók 6-10 százalékánál ezek a gondolatok nem tartoznak bele a demokrácia fogalmába. A politikai választás lehetősége, az egyesülési szabadság, szolidaritás már jobban megosztják a középiskolásokat, azonban a sor végére mégiscsak a *többspártrendszer* és a *kisebbségi jogok érvényesítésének* gondolata került. Utóbbiak a százfokú skálán már egy olyan bizonytalan tartományban vannak, ami azt jelenti, hogy különös mértékben megosztják a válaszadókat.

Az alábbiak milyen mértékben tartoznak bele a demokrácia fogalmába

Más szempontból vizsgálva a többspártrendszert elutasítókat és a kisebbségi jogokhoz való hozzáállást egy jól körülhatárolható, antidemokratikusnak is nevezhető csoport képe körvonalazódik ki az adatokból. A válaszadók egy észre, a teljes minta kb. 27-28 százaléka, mindkét itemet² úgy ítélte

² A két változó közötti korreláció erős: $R=,267$; $\text{sig.}=0,00$, ami azt mutatja, hogy a válaszadók hasonlóan ítélték azokat.

meg, hogy ezek a gondolatok nem nevezhetők demokratikusnak.

Tovább elemezve az eredményeket a demokratikusság egyes változói mentén klaszterelemzéssel három csoportra osztottuk a középiskolásokat. Az eredmények alapján tisztán kirajzolódik, hogy a minta egytizedének demokrácia-felfogása meglehetősen szélsőséges. Ez a csoport vélhetően információhiány, illetve szocializációs deficit révén gyakorlatilag a demokrácia minden elemét elutasítja, azok közül is leginkább a fent már említett többpártrendszert és a kisebbségi jogok érvényesülését. A másik két csoport akiket „demokratáknak” és törvénytisztelőeknek” címkéztünk máshogy viselkednek. Előbbiek minden felsorolt eszmét egyöntetűen saját demokrácia-értelmezésükként akceptálnak, míg utóbbiaknál elsősorban a törvények betartása, betartatása, valamint a magánélet tisztelete a fontos, viszont a többi itemmel kapcsolatban már megosztottak.

A demokrácia fogalmába milyen mértékben tartoznak bele a következő itemek? (százfokú skálán)

Itemek	1. csoport „szélsőségesek”	2. csoport „demokraták”	3. csoport „törvénytisztelők”
a kisebbségi jogok érvényesülése	15	73	46
a magánélet tiszteletben tartása	38	92	73
a politikai választás lehetősége	21	90	56
a társadalmi különbségek csökkentése	24	83	58
a törvények betartása	34	91	75
beleszólás a politikába	23	85	55
egyesülési szabadság	27	84	58
Szólásszabadság	28	94	64
szolidaritás a rászorulókkal	25	82	60
társadalmi igazságosság	31	94	69
többpártrendszer	13	81	43
törvény előtti egyenlőség	35	95	71
Arányuk a teljes mintában	9 %	49 %	42 %

Az egyes klaszterek mélyebb elemzéséhez megvizsgáltuk azt, hogy az egyes háttérváltozókkal milyen kapcsolatot mutatnak. Nemek alapján nincsenek különbségek, elsősorban az iskolatípus, és a szülők iskolai végzettsége változók mentén rajzolódnak ki az egyes csoportok közötti éles határvonalak. Megvizsgáltuk a csoportokat aszerint, hogy a család milyen anyagi helyzetben van, azonban úgy tűnik ez sem befolyásoló tényező, ugyanis a különbségek minimálisak, és nem szignifikánsak.

A szélsőséges csoportba tartozó fiatalok alacsonyabb osztályból származó, képzetlen szülők gyermekei, egyötödük gimnazista, 46 százalékuk szakközépiskolás és egyharmaduk pedig szakiskolás. A szülők iskolai végzettségének mentén a szélsőséges csoportba tartozók több mint felének (54 százalék) szülője alacsony iskolai végzettségű, míg ez az arány a másik két csoportnál csak 24 illetve 35 százalék. A csoport többségében (55 százalék) nem vallásos fiatalokból áll, mindössze 26 százalékuk nevezi magát annak. Az összes megkérdezethez viszonyítva sokan bizonytalanoknak tartják magukat, ugyanis a teljes mintához képest számarányuk a „szélsőségesek” csoportjában

magasabb, 19 százalék.

A másik két csoport kevésbé tér el egymástól, illetve az első csoporthoz képest nincs olyan karakterisztikus különbség közöttük. A „demokraták” jórészt gimnazisták vagy szakközépiskolások, kis részük szakiskolás, míg a „törvénytisztelők” csoportjában valamelyest nagyobb arányban képviseltetik magukat szakmunkások. A szülők iskolai végzettsége dimenzióban gyakorlatilag nincs különbség a két csoport között, többségük magasabban képzett családból származik. Vallásosság tekintetében szintén nem mutathatók ki éles eltérések, a bizonytalanok aránya egyaránt 10-10 százalék, illetve a vallásosok és nem vallásosok közötti különbségek is minimálisak a két csoport között.

Tehát elmondhatjuk, hogy a 15-17 éves korosztályban jól kirajzolódik egy olyan szűk csoport, amely neveltetéséből, szociális-kulturális háttéréből kifolyólag erősen antidemokratikus elveket vall, vagy azért, mert nincs tisztában a demokrácia alapvető működésével és fogalmaival, vagy pedig azért, mert olyan közegben él, nevelkedik, ahol eleve elfogadott az erősen szélsőséges gondolkodás. Mivel az egyes csoportok között sem jövedelmi szempontból sem pedig szociális hátrányhoz kapcsolódóan nem lehet szignifikáns különbséget felfedezni, ezért valószínű, hogy a fentiekén kívül a kulturális deficit lehet a magyarázó tényező. Ennek igazolására összevetettük az egyes klasztereket három kulturális-műveltségi dimenzióval, az elemzés elején már vizsgált politikai szocializációs indexszel, a család könyveinek számával és az iskolán kívüli elfoglaltsággal, utóbbi jól példázza azt, hogy a család mennyire törekszik arra, hogy gyermekük az oktatási rendszeren kívül eső tudást és tapasztalatot sajátítson el. Mindkét esetben ez a szűk csoport a többséghez képest hátrányban van, a család könyveinek száma szignifikánsan alacsonyabb, mint a többi család esetében, és kisebb arányban járnak iskolán kívüli elfoglaltságokra. A politikai szocializációs index eredményei is egyértelműen mutatják, hogy ez a csoport jelentős családi szocializációs deficittel bír, a családon belüli beszélgetések aránya jóval kisebb, mint a többi fiatal esetében.

Klaszterek három háttérváltozó mentén

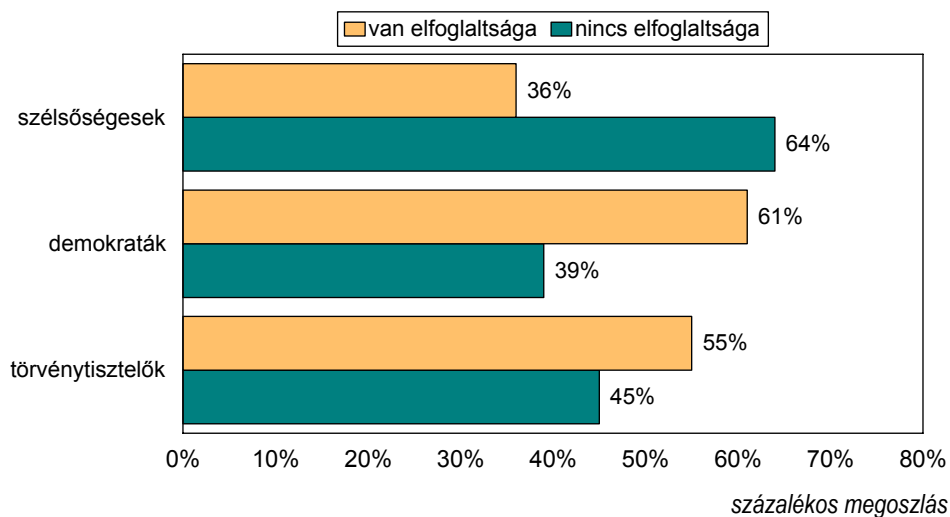
		1. csoport „szélsőségesek”	2. csoport „demokraták”	3. csoport „törvénytisztelők”
Iskolatípus	Gimnázium	21	42	31
	Szakközépiskola	46	42	42
	Szakiskola	33	16	26
Az apa iskolai végzettsége	Alacsony	54	24	35
	Közepes	29	53	47
	Magas	17	23	18
Vallásosság	Vallásos	26	48	54
	Bizonytalan	19	10	10
	Nem vallásos	55	42	36

Százalékos megoszlás

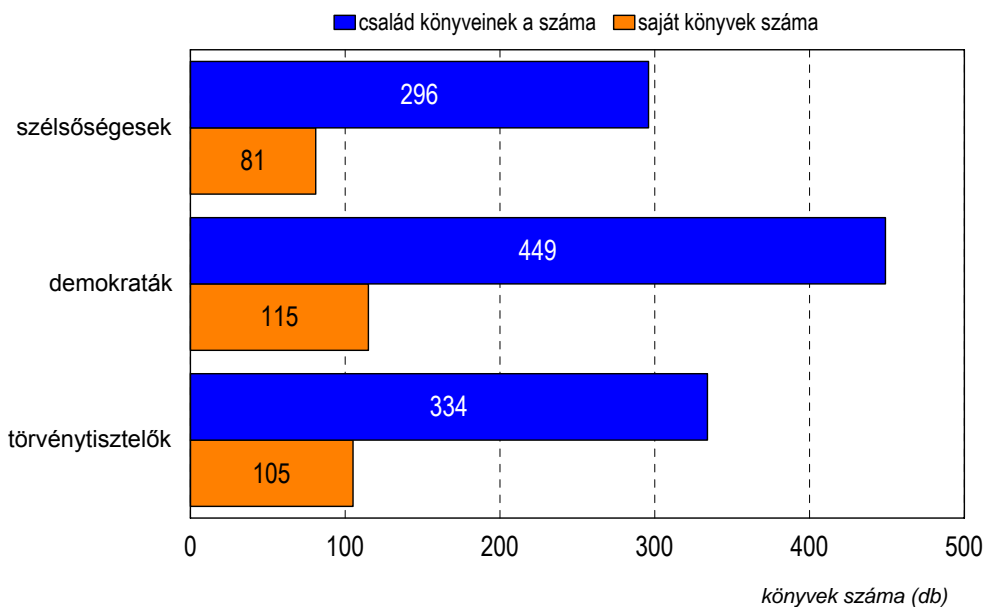
A szélsőségesekkel szemben a többség két, nagyjából egyenlő csoportra osztható, ahol az

egyik a demokrácia híveként minden alapelvet feltétel nélkül fogad el, a másik csoport viszont a törvények betartásán kívül az egyes fogalmak elfogadottságának tekintetében megosztott. Közöttük a szocio-kulturális háttért tekintve nincs eltérés.

A megkérdezettek iskolán kívüli elfoglaltsága a klaszterek szerint

A család könyveinek száma a klaszterek szerint

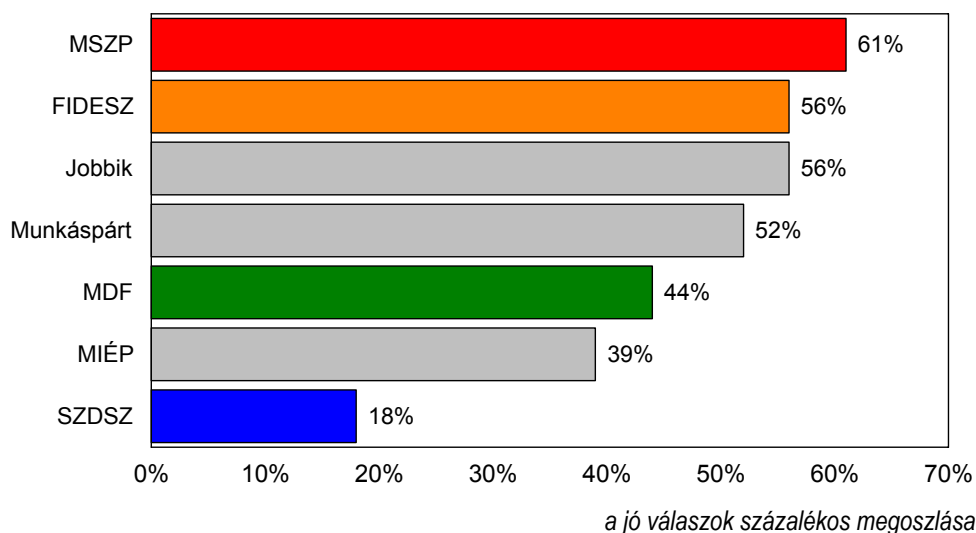
A politikai szocializációs index alakulása az egyes klaszterek mentén

Klaszterek	Politikai szocializációs index
szélsőséges	1,4651
demokrata	4,4527
törvénytisztelő	2,8404

3. A demokrácia működése

Az aktuális politikai ismeretek felmérésére megkérdeztük a válaszadóktól azt, hogy a felsorolt pártok milyen szerepet töltenek be a parlamentben, azaz kormánypártiak, ellenzékiek, vagy nincsenek a parlamentben. Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok meglehetősen korlátozott ismeretekkel bírnak, a legtöbben az MSZP szerepét tudták jól megnevezni, de ez is csak a válaszadók 61 százaléka volt, második helyen a FIDESZT határozták meg jól (56 százalék), majd a Jobbikot (a felmérés idején ez párt még nem volt a köztudatban), a Munkáspártot (52 százalék). Az MDF és a MIÉP szerepének ismerete már kevesebb, mint a válaszadók felének sikerült jól (44 illetve 39 százalék), míg az SZDSZ elhelyezése a parlamenti részvételben nagyon keveseknek, minden ötödik középiskolásnak sikerült csak. Nem meglepő módon a politikai pártok szerepének ismeretét nagyban befolyásolja a szülők iskolai végzettsége, és a családon belüli politikai szocializáció.

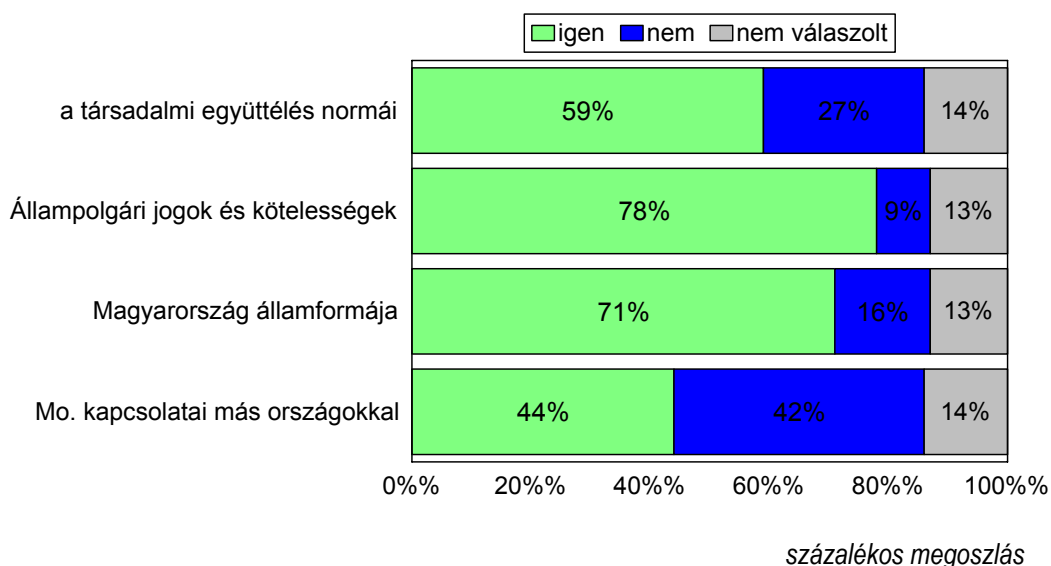
A pártok szerepének ismerete

A magyar alkotmány ismerete sem széleskörű. A megkérdezettek 13-14 százaléka nem mert, vagy nem akart válaszolni a kérdésekre. Négy olyan állítást elemeztünk, amelyek az alkotmány vélt vagy valós rendelkezéseit tartalmazzák. A megkérdezettek 27 százaléka szerint a társadalmi együttélés normái nincsenek leírva az alkotmányban. Sokan eltalálták, hogy az állampolgári jogok és kötelességek, valamint Magyarország államformája szerepel a magyar alkotmányban (78 és 71 százalék). A megkérdezettek kevesebb, mint fele (42 százalék) állította azt, hogy Magyarország kapcsolatai más országokkal nem szerepel az alkotmányban. Az összes alkotmánnyal kapcsolatos kérdésre jó választ a fiataloknak mindössze 12 százaléka adott, a négyből hármat 30 százalékuk, kettőt 38 százalékuk. 7 százalékuk csupán egyre tudott válaszolni. Az ilyen típusú ismeretek elsősorban a

politikai szocializációs indexszel kapcsolhatók össze, másodsorban pedig az életminőséggel, azaz a képzettebb, jó körülmények között élő gyermekek nagyobb eséllyel válaszoltak jól, mint az ingerszegény közegben szocializálódott társaik.

Az alábbiak szerepelnek-e a magyar alkotmányban?

Összefoglalás gyanánt elmondhatjuk, hogy a székesfehérvári középiskolások politikai ismeretei szegényesek, sokan nem ismerik az aktuális politikai palettát, és mindemellett az alkotmányban foglalt rendelkezésekről is hiányos ismeretekkel rendelkeznek. Az ilyen ismereteket nagyban befolyásolja az a közeg, amelyben felnőttek. Jellemző módon a szegényebb sorú, képzetlen rétegből kerülnek ki azok a gyermekek, akik mind demokrácia-felfogásukban, mind pedig általános politikai műveltségükben messze alulmaradnak társaikhoz képest. Az ilyen fiatalok egy jól körülhatárolható része erősen antidemokratikus, szélsőséges elveket vall.